

Vahingonkorvaus ja tuottamusarviointi urheilussa

OT00BE21-3001 Urheilu-oikeus
ON-työ

Laatija:
Aleksi Poikola

27.11.2024



ON-työ

Oppiaine: Urheilu oikeus

Tekijä: Aleksi Poikola

Otsikko: Vahingonkorvaus ja tuottamusarviointi urheilussa

Ohjaaja: Antti Aine

Sivumäärä: 19 sivua

Päivämäärä: 27.11.2024

Tutkielma tarkastelee sopimuksenulkoisen vahingonkorvausvastuun tulkintaa urheilun vahinkotapahtumissa. Tutkielma keskittyy siihen, miten tuottamusarviointi tulee urheilun kontekstissa suorittaa ja miten urheilun erityispiirteet on huomioitava tuottamusperustetta arvioitaessa. Vahingonkorvausoikeudellisen vastuun voidaan katsoa olevan huomattavasti vaikeammin hahmotettavissa urheilutilanteiden kohdalla. Tutkimusmetodi on lainopillinen ja pääasiallisina lähdeaineistoina on käytetty oikeuskirjallisuutta, oikeuskäytäntöä sekä lakien esitöitä.

Urheilutapahtumiin sisältyy valtavasti loukkaantumisia ja vahinkoja. Urheilijat hakevat korvauksia kärsittyihin vahinkoihinsa lähtökohtaisesti vakuutuksista, mutta toisinaan syntyy tarve vaatia korvauksia itse vahingonaiheuttajalta. Urheiluvahinkojen kohdalla korvausvelvollisuuden muodostuminen poikkeaa ”normaalien elämän” arvioinnista. Vahingonkorvausoikeudellinen lähtökohta on urheilukentällä kuitenkin sama, eli urheilijat ovat vastuussa menettelystään myös urheilusuorituksensa aikana.

Tuottamusarviointi on urheiluvahinkojen kohdalla hyvin tilannekohtaista, mutta tulkintaan sisältyy tietyt yhtenäisyyttä luovat piirteet, joiden voidaan katsoa luovan yleistä johdonmukaisuutta yli lajirajojen tapahtuvassa arviointimenettelyssä. Urheilussa tuottamusperusteen ja sitä kautta korvausvastuun syntyminen arvioidaan vahvasti lajisääntöjen sekä pelin hengen mukaisen toiminnan kautta. Säännöt ja pelin henki määrittävät jokaista vahinkotapahtumaa kohden erillisesti, mutta lähtökohta arvioinnissa huomioitaviin seikkoihin on lajista ja sarjatasosta riippumatta sama.

Urheiluvahinkojen tuottamusarviointi on tarpeellista suorittaa perusteellisesti, hyödyntäen sekä normi- että riskiperusteista arviointia. Urheilun erityispiirteet vaativat monipuolista arviointia, ettei lopputulos jää tulkinnallisesti vajaaksi. Vaikka urheilun tuottamusarviointiin on löydettävissä johdonmukaisuutta, on ymmärrettävää, että arviointi on ajoittain haasteellista vahinkojen moninaisuuden vuoksi.

Avainsanat: urheilu oikeus, vahingonkorvaus, urheilu, tuottamus

Sisällys

Vahingonkorvaus ja tuottamusarviointi urheilussa.....	I
Lähteet	IV
Lyhenteet	VI
1 Johdanto	1
1.1 Tausta	1
1.2 Tutkimusasetelma	1
2 Lähtökohdat vahingonkorvausoikeudelle urheilussa.....	2
2.1 Urheilun asema ja vahingonkorvauslaki	2
2.2 Vahingonkorvausten käsittely tuomioistuimissa	2
2.3 Käytännön vaikutus.....	4
3 Vahingonkorvausoikeudellinen tuottamusarviointi	6
3.1 Tuottamusarviointi yleisesti	6
3.2 Normi- ja riskiperusteinen tuottamusarviointi urheilussa	7
3.2.1 Esimerkki 1.....	8
3.2.2 Esimerkki 2.....	9
3.3 Suostumusoppi ja tietoinen riskinotto	10
3.4 Vahingonkärsineen myötävaikutus	11
4 Pelin henki tuottamusarvioinnissa	13
4.1 Pelin henki käsitteenä	13
4.2 Pelin hengen määrittäminen käytännössä	14
4.3 Pelin hengen oikeudellinen perusta	16
5 Johtopäätökset ja yhteenveto	17
5.1 Rajapinta korvausvastuun syntymiseen	17
5.1.1 Vertailu rikosoikeudellisen vastuuseen urheilussa	17
5.1.2 Ylikova pelaaminen ja ylikovat suoritukset.....	18
5.2 Yhteenveto	18

Lähteet

Kirjallisuus

Agell, Anders, Samtycke och risktagande: studier I skadeståndsrätt. 1962.

Aittamo, Lauri, Vakuutuksenantajan takautumisoikeus ja törkeä tuottamus. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 2020.

Bengtsson, Bertil, Skadestånd vid sport, lek och sällskapsliv. 1962.

Hahto, Vilja, Tuottamus vahingonkorvausoikeudessa, 2008.

Hahto, Vilja, Uhrin myötävaikutus ja rikoksentekijän vastuu: rikos- ja vahingonkorvausoikeudellinen tutkimus tekoa edeltävästä uhrikäyttäytymisestä fyysistä koskemattomuutta loukkaavissa rikoksissa. 2004.

Halila, Heikki – Hemmo, Mika, Sopimustyytit. Lakimiesliiton kustannus 1996.

Halila, Heikki – Norros, Olli, Urheilu-oikeus. 2017.

Hemmo, Mika, Vahingonkorvauksen sovittelu ja moderni korvausoikeus. Suomalainen lakimiesyhdistys 1996.

Hemmo, Mika, Vahingonkorvausoikeus. 2005.

Klami, Hannu, Johdatus oikeusteoriaan: finalistisen oikeusteorian perusongelmia. Lakimiesliiton kustannus, 4. painos 1986.

Mikkonen, Samuli, Urheiluväkivalta ja vahingonkorvaus. Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja nro 9/2001.

Kimmo, Nuotio, Oikeuslähdeoppia suomalaiseen tapaan. Lakimies 7-8/2020 s. 1236-1249.

Nuutila, Ari-Matti, Rikosoikeudellinen huolimattomuus. Lakimiesliiton kustannus 1996.

Nuutila, Ari-Matti, Urheiluvahingot rikosoikeuden kannalta. Urheilu ja oikeus 1999, s.28-43.

Peukunen, Juha-Pekka, Urheilijan rikosoikeudellinen vastuu urheiluloukkauksessa. OTM-tutkielma, Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, 2012.

Rauste, Olli, Urheilu-oikeus. Lakimiesliiton kustannus 1997.

Räsänen, Ella, Urheilun itsesääntely ja urheilun parissa toimivat yhdistykset. Kandidaatintutkielma, Tampereen yliopiston johtamisen ja talouden tiedekunta, 2021.

Hyttinen, Tatu – Tapani, Jussi – Tolvanen Matti, Rikosoikeuden yleinen osa: vastuuooppi. 3. uudistettu painos 2019.

Virallislähteet

HE 51/2000 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi urheilijoiden tapaturma- ja eläketurvasta ja siihen liittyviksi laeiksi.

Oikeustapaukset

KKO:1982-II-21

KKO:1994:1

Ruotsin korkein oikeus: NJA 1951 s.79

Muut lähteet

Jääkiekon sääntökirja 2024–2025, Suomen jääkiekkoliitto, finhockey.fi.

Suomen salibandyliitto.

<https://salibandy.fi/fi/palvelut/pelaajalle/pelipassit-pelaajalle>.

Jalkapallon pelaajayhdistys.

<https://jpy.fi/fi/oikeusturva/tapaturmaturva>.

Lyhenteet

VahL

vahingonkorvauslaki

1 Johdanto

1.1 Tausta

Urheilussa loukkaantumiset ja vahingot ovat arkipäivää. Seuraamukset loukkaantumiseen johtaneesta teosta hoidetaan tavanomaisesti lajin sisäisin toimenpitein, mikäli seuraamuksiin on ylipäättään tarvetta. Loukkaantumisesta aiheutuneet vahingot korvataan pääasiallisesti vakuutuksen kautta. Ajatusmalli siitä, että urheilussa aiheutuneet vahinkotapaukset käsitellään urheilun sisällä, on varsin vahva.

Vahingonkorvausoikeudellinen vastuu on yhtä lailla läsnä urheilumaailmassa, vaikka korvausoikeudelliset kanteet ovatkin harvinaisempia tällä saralla. Korvausvelvollisuus aktualisoituu urheilussa usein vasta äärimmäisten tapausten kautta, kun on kyse vakavasta loukkaantumisesta tai räikeästä urheilullisesta ylilyönnistä. Katson, että rajapinta vahingonkorvausvastuun syntymiselle ei ole helposti hahmotettava, ja siihen on ainakin kaksi syytä. Ensinnäkin, oikeuskäytäntöä on niukasti, eli tuomioistuimet eivät ole saaneet mahdollisuutta antaa ohjaavaa tulkintaa asiaa koskien. Toinen syy on urheilun moninaisuus, jolla tarkoitan urheilun kirjavaa erityispiirteitä. Erityispiirteet on huomioitava korvausvastuun arvioinnissa, joka tarkoittaa, että urheilulle on vaikea asettaa yhtenäistä sääntelykehikkoa korvausperusteen syntymisestä.

1.2 Tutkimusasetelma

Tarkastelen tutkielmassani urheilun erityispiirteitä vahingonkorvausoikeudellisen vastuun näkökulmasta. Keskityn vahinkotapahtumiin, jotka ovat urheilijoiden välisiä, ja arvioin tuottamusperusteen syntymistä näissä tilanteissa. Urheiluvahinkojen kohdalla tarkoitan urheilumaailmaa laajasti, sisältäen sekä ammattuurheilun että ei-organisoidun harrastetoiminnan. Esitän kantani urheilullisiin seikkoihin, jotka on huomioitava vahingonkorvausoikeudellista tuottamusperustetta arvioitaessa, ja tutkin, miten arvioinnissa hyödynnettäviä työkaluja on tulkittava urheilun kontekstissa. Lopussa annan arvioni korvausvastuun syntymisen rajapinnan määrittelyyn.

2 Lähtökohdat vahingonkorvausoikeudelle urheilussa

2.1 Urheilun asema ja vahingonkorvauslaki

Urheilumaailma ei ole irrallinen alue yhteiskunnan yleisistä vahingonkorvausoikeudellisista velvollisuuksista, vaan urheilijat ovat yhtä lailla vastuullisia omasta menettelystään urheilusuorituksensa aikana. Urheilutilannevahingon korvausvelvollisuuden arviointi voi kuitenkin poiketa ns. ”normaalin elämän” kontekstista. Tarkastelen tässä tutkielmassa sopimuksenulkaisen- eli tuottamusvastuun kautta aktualisoituvaa korvausvelvollisuutta urheilun ympäristössä. Sopimuksenulkoista vahingonkorvausvastuuta sääntelee vahingonkorvauslaki (VahL, 31.5.1974/412), joka antaa peruskehikon korvausvelvollisuuden arviointiin. Laki mahdollistaa tilannekohtaisten erityispiirteiden huomioimisen korvausvastuun arvioinnissa, mikä on urheiluvahinkojen kohdalla oleellista.

Vahingonkorvauslain 2 luvun 1 pykälän 1 momentin mukaan, joka tahallisesti tai tuottamuksesta aiheuttaa toiselle vahingon, on velvollinen korvaamaan sen, jollei siitä, mitä tässä laissa säädetään, muuta johdu. Laki asettaa korvausvastuulle peruskehikon, joka on tarkentunut oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa. Oikeuskirjallisuudessa korvausvastuun perusedellytyksiksi on perinteisesti lueteltu korvauskelpoisen vahingon aiheutuminen, vahingonaiheuttajan tuottamus sekä syy-yhteys vahingon ja tuottamuksen välillä¹. Nämä perusedellytykset ovat myös urheilun kontekstissa samat.

Vahingonkorvausvastuu sisältää edellytyksen vahingonaiheuttajan tuottamuksellisesta menettelystä, jossa tuottamuksella tarkoitetaan joko huolimatonta tai tahallista menettelyä. Tuottamusarviointiin sisältyy yleinen rakenne, mutta käytännössä siihen kuuluu oikeudellista harkintaa, joka voi olla mm. arviointia moitearvostelua lieventävistä seikoista tai tuottamuksen poistavista perusteista². Urheiluun liittyvissä tapauksissa tuottamusarviointi on erityislaatuista, sillä sitä ohjaa urheilun oma sääntönormisto sekä muut erityispiirteet.

2.2 Vahingonkorvausten käsittely tuomioistuimissa

Urheilutoiminnasta aiheutuneet vahingot päätyvät hyvin harvoin tuomioistuimen käsiteltäviksi³. Vahingonkorvauskanne on mahdollista nostaa kärsitystä urheiluvahingosta itsenäisesti tai rikossyytteen yhteydessä yksityisoikeudellisena vaatimuksena.

¹ Hahto 2008, s. 16.

² Hemmo 2005, s. 23.

³ Mikkonen 2001, s. 1.

Oikeuskäytännön vähäiseen määrään liittyy tietyt syyt urheilun erityispiirteistä, joita käyn seuraavaksi läpi. Ensinnäkin, urheilutoimintaan kuuluu historiallisesti vahva autonomia, joka pohjautuu urheilun rakentumiseen yhdistysmuotoisesti. Autonomia on turvannut urheiluyhdistyksille melko vapaan tavan organisoida oma toimintansa, joka on vuosikymmenten aikana johtanut vahvaan itsesääntelyyn⁴. Itsesääntely on pitänyt urheilua koskevat tapaukset urheilun sisällä ja pääasiallisesti poissa tuomioistuimien vaikutusvallasta. Myös yleisesti urheilun sääntöjen on aikaisemmin koettu olevan enemmän etiikkaa kuin juridiikkaa, josta on syntynyt ajattelutapa, ettei urheilun normien rikkominen kuulu tuomioistuinten käsiteltäväksi⁵. Tästä ajattelutavasta on suurelta osin irtauduttu kahden viime vuosikymmenen aikana mm. urheilun yleisen oikeudellistumisen myötä⁶.

Toisena syynä urheilun vahingonkorvauskanteiden vähäisiin käsittelymääriin yleisissä tuomioistuimissa on vakuuttamisen toimintatavat urheilutoiminnassa. Sekä harraste- ja kilpailutoimintaan kuuluu sääntelyä, joka velvoittaa urheiluseuroja vakuuttamaan urheilijansa tapaturmien varalta. Lainsäädännön tasolla urheiluseuroja sitoo laki urheilijan tapaturma- ja eläketurvasta (24.4.2009/276). Laki velvoittaa urheiluseurat vakuuttamaan urheilijansa tapaturmien varalta (ammattuurheilijaturvavakuutus), mikäli seura maksaa urheilijalle veronalaista palkkaa vähintään 9600 euroa pelikaudessa⁷. Tapaturmalla tarkoitetaan lain 2 §:n mukaan äkillisen, odottamattoman ulkoisen tekijän aiheuttamaa vammaa tai sairautta tai siitä seurannutta kuolemaa. Lain esitöiden mukaan tarkoituksena on kattaa vammat, jotka ovat syntyneet seurauksena urheilumuodolle ominaisesta voimankäytöstä⁸. Turvan piiriin ei kuulu vammautuminen teosta, joka on tahallinen ja selkeästi toisen urheilijan vahingoittamiseen tähtäävä, sekä urheilumuodon luonne huomioon ottaen, mitä ilmeisimmin tekijälleen rikosoikeudellisen vastuun ja vahingonkorvausvelvollisuuden aiheuttava⁹.

Ammattuurheilijaturvavakuutus ei siis kata tahallisia vahingontekoja, joita tulee vahingonkorvausoikeudellisesti käsitellä yleisissä tuomioistuimissa.

Ammattuurheilijaturvavakuutuksen alaiset urheilijat muodostavat muutenkin vain hyvin pienen joukon, kun huomioidaan kaikki urheilevat henkilöt. Määrällisesti merkittävämpi vakuutuksellinen toimintatapa on lajiliittojen asettamat lisenssivaatimukset liiton toimintaan

⁴ Räsänen 2021.

⁵ Halila – Hemmo 1996, s. 284.

⁶ Halila – Norros 2017, s. 4–6 ja Nuutila 1999.

⁷ Tuloraja asetetaan erikseen vuosittain, vuonna 2024 13180 € (Jalkapallon pelaajayhdistys, jpy.fi).

⁸ HE 51/2000.

⁹ HE 51/2000.

osallistuville urheilijoille. Urheilujärjestöt ovat useasti liittäneet kilpailijalisenssiinsä pakollisen vakuutuksen, tai vähintäänkin mahdollisuuden sen ostoon lisenssin yhteydessä¹⁰. Esimerkiksi salibandyliitto myy Pelipassi-nimellä sarjatoimintaan osallistumiseen oikeuttavaa lisenssiä, johon on oston yhteydessä mahdollisuus liittää urheiluvakuutus (lisämaksua vastaan). Salibandyliiton junioritapahtumissa urheiluvakuutus on pakollinen¹¹. Salibandyliiton vakuutuksellinen toimintatapa on yleinen myös muiden lajien kohdalla. Vahingon kärsineelle urheilijalle jää siis vakuuttamisperusteisista syistä harvemmin tarvetta hakea korvauksia kärsimästään vahingosta oikeusteitse.

2.3 Käytännön vaikutus

Samuli Mikkonen on vuonna 2001 julkaistussa tutkielmassaan ”Urheiluväkivalta ja vahingonkorvaus”, tarkastellut vahingonkorvausoikeuden asemaa urheilussa¹². Mikkonen toteaa, että vakuutuskäytäntöjen kautta vahingonkorvaukselle jää Suomessa vain täydentävä tehtävä, ja käytännön merkitystä on erityisesti vain kolmessa tilannetyypissä:

- 1.) Vakuutuksenantajan käyttäessä regressioikeuttaan suhteessa vahingonaiheuttajaan (vakuutuksenantajan jo korvattua tapaturmasta aiheutuneen vahingon vahingonkärsijälle vakuutuksen perusteella).
- 2.) Vakuutuksenantajan kieltäytyessä korvaamasta vahinkoa, koska se ei katso vahinkotapatuman olevan tapaturma.
- 3.) Tilanteet, joissa vakuutusturva ei ole voimassa.

Kolmen kohdan listaan voi lisätä vielä rikosoikeudellisen käsittelyn yhteydessä tehdyt yksityisoikeudelliset vaatimukset, joihin kuuluu korvausvaatimukset kärsitystä vahingosta. Tämä lisäys voidaan nähdä kuuluvan myös Mikkosen 2–3 kohdan alle.

Regressi- eli takautumisoikeuden perusteella vaaditut korvaukset vahingon aiheuttaneelta urheilijalta voidaan katsoa olevan varsin harvinaisia. Takautumisvastuu syntyy luonnollisten henkilöiden kohdalla vakuutusyhtiötä kohtaan vain tahallisten ja törkeän tuottamuksellisten tekojen perusteella¹³. Esimerkiksi ammattiurheilijaturvaan ei kuulu tahalliset,

¹⁰ Mikkonen 2001, s. 51.

¹¹ <https://salibandy.fi/fi/palvelut/pelaajalle/pelipassit-pelaajalle>.

¹² Mikkonen 2001.

¹³ Aittamo 2020.

vahingoittamiseen tähtäävät teot, joten takautumisoikeus rajautuu jo siltä osin, että kyseiset teot eivät ole turvan piirissä. Epävarmuutta vahingonkorvausten menestyksekkääseen perimiseen vahingonaiheuttajalta takautumisoikeuden perusteella lisää se, että vahingonaiheuttaja voi vedota urheilun erityispiirteisiin sekä yleisesti kaikkiin urheilullisiin seikkoihin, jotka nostavat hänen vastuukynnystään.

2-kohdasta on huomioitava, että jos vakuutuksenantaja katsoo, ettei vahinkotapahtumassa ole kyse tapaturmasta, on ajateltavissa, että liikutaan rikosoikeudellisen taikka vähintään vahingonkorvausoikeudellisen vastuun alueella. Kuten edellä on mainittu, teko, joka on tahallinen, vahingoittamiseen tähtäävä ja ylittää urheilumuodolle ominaisen voimankäytön, ei ole korvauksenalainen ammattiuurheilijaturvan perusteella. Kuvatun teon voidaan katsoa kuitenkin täyttävän vahingonkorvausoikeudellisen vastuuperusteen, mikäli vahinkoa on kärsitty. Näin ollen varsinaista harmaata aluetta ei synny, jossa vahingonkärsijä jäisi korvausoikeudellisesti kahden järjestelmän väliin. On kuitenkin argumentoitavissa, että tosiasiallisesti harmaa alue syntyy, koska kynnys nostaa vahingonkorvauksellinen kanne yleisessä tuomioistuimessa on korkea ja sisältää taloudellisen riskin, joten vähänkään epävarmoja urheilullisia korvausvaateita ei viedä käräjille.

3-kohdassa kyse on ei-organisoidun urheilun tapahtumista, johon kuuluu mm. koulun liikuntatunti tai mikä tahansa epävirallinen harrastustoiminta. Ei-organisoidussa urheilussa vahingonkorvausoikeuden merkitys korostuu, koska urheiluun osallistuvat eivät ole lähtökohtaisesti ammattiuurheilijaturvan tai lisenssin kautta vakuutettuja. Kärsittyjen vahinkojen määrä on otaksuttavasti pienempi ei-organisoidussa urheilussa, koska urheilun tempo ja kilpailullisuus ovat alhaisemmalla tasolla. Kääntöpuolena kuitenkin tasoerot ja epätietoisuus pelin hengestä lisäävät loukkaantumisriskiä. Oikeuskäytännössä juuri ei-organisoidun urheilun tapaukset ovat olleet vaativia, sillä tuottamuksen määrittäminen on ei-organisoidussa urheilussa epäselvempää.

3 Vahingonkorvausoikeudellinen tuottamusarviointi

3.1 Tuottamusarviointi yleisesti

Tuottamus on sopimuksenulkoisen vahingonkorvausoikeuden vastuuperuste, joka selviää vahingonkorvauslain 2:1.1:stä. Tuottamus-käsitteellä tarkoitetaan joko tahallista tai huolimattonta menettelyä, mutta sen tarkempi sisältö ei ole lainsäädännöllisesti määritelty. Tuottamusvastuun arviointi kiteytyy sen pohtimiseen, millaiseen menettelyyn on perusteltua ja tarkoituksenmukaista liittää korvausvastuu¹⁴. Tuottamuksen täsmentäminen eri tilanteissa jää oikeudellisen harkinnan varaan, jota ohjaa kuitenkin tuottamusta koskevat kriteerit. Arviointi perustuu pohjimmiltaan siihen, että verrataan vahingonaiheuttajan vahinkoon johtanutta menettelyä siihen, miten hänen olisi tullut tilanteessa menetellä¹⁵.

Tuottamuksen arviointi tehdään lähtökohtaisesti joko normi- tai riskiperusteisesti. Normiperusteisessa, eli normipohjaisessa, arvioinnissa tuottamusstandardi, eli huolellisen menettelyn tavoitetaso, perustetaan kirjoitettuihin normeihin. Normistoon kuuluu ensinnäkin oikeudellinen normisto, joka sisältää lait, asetukset sekä alemmanasteiset viranomaisten ohjeet ja ministeriöiden päätökset. Hyvin merkitykselliseksi nousee myös ei-oikeudellinen normisto, sillä sieltä on usein löydettävissä vahinkotapahtumaan liittyviä yksityiskohtaisempia huolellisuus- tai toimintaohjeita. Ei-oikeudelliseen normistoon luetaan mm. viranomaisten antamat suositukset, ammattikunnan sisäiset ohjeistukset, sekä urheilun kannalta tärkeä, urheilulajin vahvistetut säännöt¹⁶. Normit sisältävät usein tulkinnanvaraisuutta ja oikeudellista harkintaa, joten tuottamusarviointi ei ole aina suoraviivaista pelkän normiston perusteella¹⁷. Normiperusteinen harkinta tarvitsee tosiasiallisesti usein tueksi riskiperusteista harkintaa.

Ensisijaisesti tuottamus arvioidaan normiperusteisesti, mutta vahinkotapahtumaan soveltuvan normin puuttuessa hyödynnetään riskiperusteista arviointia¹⁸. Riskiperusteisessa arvioinnissa, eli vapaassa tuottamusharkinnassa, huomio kiinnittyy tapauskohtaisiin olosuhteisiin ja merkitykselliset seikat vaihtelevat toimintaympäristön mukaan. Arviointi pohjautuu

¹⁴ Hahto 2008, s. 69.

¹⁵ Halila – Norros 2017, s. 480.

¹⁶ Hahto 2008, s. 73.

¹⁷ Hahto 2008, s. 84.

¹⁸ Hahto 2008, s. 70.

kysymykseen, voidaanko menettelystä ennakoida aiheutuvan vahinkoriski, ja ovatko menettelystä aiheutuneet vahinkoriskit perusteltavissa¹⁹. Vapaa tuottamusharkinta korostaa tuomioistuimen harkintavaltaa²⁰. Tuottamusstandardia määriteltäessä havainnoidaan toiminnan luonnetta, tapauksessa vallinneita erityisolosuhteita sekä vahingonaiheuttajan/vahingonkärsijän tapaukseen liittyviä erityisiä tietoja tai taitoja²¹. Riskiperusteinen, vapaa tuottamusharkinta, istuu paremmin urheilumaailman vahinkotapahtumiin, sillä se mahdollistaa erityispiirteiden paremman huomioimisen eikä sido arviointia pelkkiin lajisääntöihin²².

3.2 Normi- ja riskiperusteinen tuottamusarviointi urheilussa

Pelkkä normipohjainen tuottamusarviointi voi tuottaa urheilussa ongelmia. Urheilulajien säännöt voivat luoda pohjaa hyväksyttävän menettelyn pohdintaan, mutta tuottamuskynnyksen rajanvetoon ja korvausvastuun syntymiseen sääntöjen rikkomista ei voi aina asettaa. Vaikka urheilusääntöjen tarkoitus on osaltaan myös ehkäistä vahinkojen syntymistä, urheilu oikeudessa vallitseva käsitys on, että tuottamusstandardia ei voi määritellä yksinomaan urheilusääntöihin. Muun muassa Anders Agell toteaa vahingonkorvausoikeutta käsittelevässä teoksessaan, että urheilun säännöt eivät ole tarkoitettu toimimaan tuomioistuimen ohjenuorana sen harkitessa vahingonkorvausvelvollisuutta²³. Myös Bertil Bengtsson on esittänyt alan pioneeriteoksessaan kannan, jonka mukaan joukkuelajin sääntöjen rikkominen voi olla sallittua kilpailutilanteessa, jos se on kyseisen lajin piirissä vakiintuneen tavan mukaista²⁴. Bengtssonin kantaa haastavia, sekä yleisesti eriäviä mielipiteitä, on esitetty mm. Vilja Hahton toimesta. Hahton mukaan Bengtssonin kannalle ei löydy hyväksyttäviä perusteita, ja sääntöjen rikkominen kertoo enemmän toimintatavan mahdollisesta sopimattomuudesta, sekä vaarasta, että edelleen tukeudutaan vanhentuneisiin tietoihin ja turvallisuuskäsityksiin²⁵.

¹⁹ Hemmo 1996, s. 95 ja Hahto 2008, s. 78.

²⁰ Mikkonen 2001, s. 26.

²¹ Hahto 2008, s. 75.

²² Urheilun erityispiirteitä tuottamusarvioinnissa kuvaa hyvin ratkaisu KKO:1982-II-21. Rallikuskilta vaaditut korvaukset (sekä syyte kuolemantuottamuksesta) hylättiin, koska hänen ei katsottu laiminlyöneen sellaisen huolellisuuden ja varovaisuuden noudattamista, jota häneltä rallikilpailun olosuhteissa oli voitu vaatia. Oikeus totesi loogisesti, että rallikuskeilta ei voi odottaa erikoiskokeella (kilpailutilanteessa) yhtä suurta huolellisuutta ja varovaisuutta vahingon välttämiseksi kuin yleisessä tieliikenteessä.

²³ Agell 1962.

²⁴ Bengtsson 1962, s. 98-106.

²⁵ Hahto 2008, s. 74. Hahton mukaan yleisesti noudatetut käytännöt ovat kuitenkin huomioitavissa tuottamusarvioinnillisesti, kunhan ne ovat perusteltuja ja vallitsevan tietämyksen ja kehityksen mukaisia.

3.2.1 Esimerkki 1

Hypoteettisten esimerkkien kautta havainnollistan, miksi urheilusäännöt eivät toimi yksiselitteisesti perusteena huolimattomaan menettelyyn, eikä myöskään korvausvastuusta vapauttavaan huolelliseen menettelyyn. Esimerkki 1 kuvaa ongelmallisuutta tulkinnassa, jossa urheilusääntöjen kannalta hyväksyttävä menettely arvioidaan suoraviivaisesti perusteeksi vapautua korvausvastuusta.

Esimerkki 1:

- A) Jääkiekko-ottelussa puolustaja purkaa kiekon omasta päästä niin, että kiekko lentää vastustajan vaihtoitioon, ja loukkaannuttaa vastustajan valmentajan aiheuttaen tälle, esimerkin muodossa, pysyvän silmävamman. Jääkiekon säännöt eivät näe puolustajan menettelyssä mitään väärää, peli jatkuu normaalisti. Tuottamusvastuuta ei synny, koska vahingonaiheuttajan menettely on jääkiekon sääntönormiston mukaan hyväksyttyä.
- B) Samatyypinen tilanne, mutta se tapahtuu keskialueella, puolustaja laukaisee kiekon vastustajan vaihtoitioon ja vastustajan valmentaja loukkaantuu. Tällä kertaa kiekon laukaiseminen vaihtoitioon ei ole pelillisesti ominainen ratkaisu ja se on suorituksena vastoin pelin virtausta. Jääkiekon sääntökirjan mukaan tilanteessa ei tapahdu sääntöjenvastaista suoritusta, joten peli saa jatkua ilman rangaistusseuraamusta. Vahingonkorvausvelvollisuus ei tässäkään ole käsillä, koska pelkästään sääntöpohjaisesti arvioituna puolustajan menettely on ollut hyväksyttävää.

Esimerkillä pyrin näyttämään, miten urheilusääntöpohjaisella arvioinnilla voidaan urheilussa jäädä vajaaseen tulkintaan, ja miten urheilusäännöt voivat tosiasiallisesti luoda oikeudettomia defenssiperusteita vahingonaiheuttajalle. Lähtökohtaisesti A ja B kohdan menettelyt eivät urheilusoorituksena tai lopputuloksellisesti eroa merkittävästi toisistaan. Urheilu voi kuitenkin sisältää tekoja, jotka urheilun sääntönormisto hyväksyy, mutta joista, perusteellisella arvioinnilla, tulee joutua vahingonkorvausvelvolliseksi. B-kohdalla pyrin esittämään, että urheilun tuottamusstandardin määrittely vaatii vapaampaa tuottamusharkintaa, jotta päästään käsiksi urheilun erityispiirteisiin. Esimerkin B-kohtaa tulee tuottamusarvioinnillisesti lähestyä urheilusääntöpohjaista tulkintatapaa laajemmin ja hyödyntää arvioinnissa mm. alan käytäntöjä sekä jääkiekkopelin yleisesti noudatettuja käyttäytymistapoja. Vahvasti pelin käyttäytymisodotusten vastaiset otteet, jotka ovat menettelyllisesti huolimattomia tai tahallisia, tulee asettaa korvausvastuun alaisiksi, vaikka ne olisivatkin lajin sääntönormiston perusteella hyväksyttäviä. Normipohjainen tuottamusarviointi sisältää aina myös lainsäädännöllisen normiston, joten B-kohdan tarkastelu voidaan perustaa myös rikoslakiin

(19.2.1989/39), ja arvioida luoko esimerkiksi rikoslain vammantuottamus perusteen vahingonkorvausvelvollisuudelle²⁶.

3.2.2 Esimerkki 2

Normipohjainen tuottamusarviointi voi johtaa myös toiseen suuntaan kyseenalaiseen tulkintaan, jos sääntönormiston vastainen teko luokitellaan suoraviivaisesti tuottamusperusteeksi. Esimerkki 2 havainnollistaa, että sääntöjenvastaiset otteet voivat olla perusteltavissa urheilun erityispiirteillä, jolloin tuottamusperustetta ei korvausvastuuseen synny.

Esimerkki 2:

- A) Jääkiekko-ottelussa syntyy kahden pelaajan välille tappelu. Tappelun aloitteen tekevä pelaaja ei kysele vastapelaajan halukkuutta tappeluun vaan hyökkää suoraan päälle ja lyö vastapelaajaa useamman kerran naaman alueelle. Vastapelaaja ei ehdi muuta kuin suojella itseään. Vastapelaajan nenä murtuu ja nenään jää pysyvä haitta.
- B) Samantyyppinen tilanne, tappelu kahden pelaajan välillä jääkiekko-ottelussa. Tässä tilanteessa tappelun aloitteen tekevä pelaaja kuitenkin kysyy vastapelaajan halukkuutta tappeluun. Vastapelaaja ei sano mitään, mutta poistaa jääkiekkohanskat käsistään, antaen hyväksynnän tappelun aloittamiseen. Itse nujakassa on sama lopputulos, yksipuolista lyömistä, josta vastapelaajalle aiheutuu murtunut nenä ja pysyvä haitta.

Jääkiekon sääntökirjan mukaan tappeleminen ei kuulu jääkiekon piirteisiin, ja sääntökirjan kohta 46 määrittelee tappeluista aiheutuvat rangaistukset²⁷. Molemmissa esimerkkitilanteissa tappelun aloittava osapuoli on toiminut sääntönormiston vastaisesti ja aiheuttanut tilanteissa vahinkoa, joten suoraviivainen sääntöpohjainen tuottamusarvostelu johtaa vahingonkorvausvelvollisuuteen kummassakin tapauksessa. B-kohdan esimerkillä pyrin osoittamaan, että urheilun erityispiirteiden huomioimisella, tappelun aloittavalle osapuolelle ei välttämättä tulisi syntyä vastuuperustetta.

²⁶ Huomioitavaa on oikeuskirjallisuuden kanta, jonka mukaan urheilun sisäisten sääntönormien noudattaminen on katsottu säännönmukaisesti poistavan rikosvastuun, vaikka vahinkoa olisi aiheutunut. (Halila – Norros 2017, s. 564).

²⁷ Jääkiekon sääntökirja 2024-2025, finhockey.fi.

2-esimerkin B-kohtaa voidaan lähestyä muutamasta kulmasta, mutta olennaista on, että urheilutapahtumissa tuottamusarvosteluun tulee oikeudenmukaisuuden saavuttamiseksi sisällyttää myös riskiperusteista arviointia.

3.3 Suostumusoppi ja tietoinen riskinotto

2-esimerkin B-kohtaa voidaan arvioida vahingonkorvausoikeudellisen suostumusopin perusteella. Loukatun suostumus on perinteinen vahingonkorvausvelvollisuuden poistava peruste, jota on käsitelty oikeuskirjallisuudessa²⁸. Ajattelumalli tulee rikosoikeudesta, jossa pätevä suostumus poistaa vastuun, mikä on johdettavissa myös vahingonkorvausvelvollisuuteen. Vakavien seuraamusten kohdalla suostumus voi kuitenkin jäädä perusteettomaksi, koska rikosoikeudellisesti suostumusoppi on pätevä vain lievien terveyden loukkauksien kohdalla²⁹. Urheilun olosuhteissa voidaan katsoa, että urheilija antaa jonkinlaisen suostumuksen pelkästään ryhtyessään urheiluun. Suostumus annetaan hiljaisesti, eli konkludenttisesti, toimintaan osallistumalla, ja sen voidaan katsoa kattavan pelille ominaiset otteet. Pelin hengen vastaisiin tekoihin ei voi antaa suostumusta vain peliin osallistumalla³⁰. Mikkonen toteaa tutkielmassaan, että ajatuksellisesti toimivinta on katsoa urheilijan antavan suostumuksen vahinkoriskiin³¹. Kun arvioidaan vahinkoriskin suostumuksen laajuutta, tarkastelu palautuu vahinkotapahtumaan, jossa keskiössä on vahingonaiheuttajan ja vahingonkärsijän toiminta. Arviointi kiteytyy kysymykseen: minkälaiseen menettelyyn vahingonkärsijän voidaan katsoa antaneen suostumuksensa ryhtyessään kyseiseen urheiluun?

Palaten 2-esimerkin B-kohtaan, vastapelaaja on jääkiekkopeliin ryhtyessään antanut konkludenttisesti suostumuksen pelille ominaisille teoille ja niistä syntyville vahinkoriskeille. Jääkiekkopelin kohdalla tämä sisältää riskejä mm. taklatuksi tulemisesta sekä kiekon aiheuttamista vammoista. Lähtökohtaisesti peliin ryhtyessään vastapelaaja ei kuitenkaan ole antanut suostumustaan vahinkoriskiin tappelutilanteessa. Kuten sääntökirjassa lukee, tappeleminen ei kuulu jääkiekon piirteisiin. Mutta, vaikka tappeleminen on sääntökirjassa rangaistava teko, sitä kuitenkin ajoittain tapahtuu jääkiekon sisäisen koodiston puitteissa. Tämänkaltaisen menettely voidaan perustella Bengtssonin ajatuksella, jossa joukkuelajin

²⁸ Mikkonen 2001, s. 18.

²⁹ Hemmo 2005, s. 215.

³⁰ Mikkonen 2001, s. 21.

³¹ Mikkonen 2001, s. 20.

sääntöjen rikkominen voidaan sallia kilpailutilanteessa, jos se on kyseisen lajin piirissä vakiintuneen tavan mukaista. Urheilun tapaoikeutta sekä yleisesti sääntöjen ulkopuolella tapahtuvaa menettelyä on vaikea tulkita, koska siitä ei ole kirjoitettua normistoa, mutta sen vaikutus tulee joka tapauksessa huomioida vahingonkorvausvelvollisuutta arvioitaessa. Kun vastapelaaja suostuu tappeluun, eli antaa hiljaisen hyväksynnän poistamalla jääkiekkohanskat käsistään, hän laajentaa antamaansa suostumusta. Vastapelaajan suostumus vahinkoriskiin kattaa nyt myös mahdolliset tappelusta aiheutuneet vahingot. Huomioitava on taas, että suostumuksen laajentaminen ei kata kaikkea toimintaa tappelussa, vain vaan lajin erityispiirteille hyväksyttävän tilannemenettelyn.

3.4 Vahingonkärsineen myötävaikutus

Rinnakkaisilmiönä suostumusopille on vahingonkärsineen myötävaikutus, joka voidaan ottaa huomioon korvausvastuuta rajoittavana tai sen kokonaan poistavana tekijänä.

Vahingonkorvauslain 6:1 §:n mukaan: ”Jos vahingon kärsineen puolelta on myötävaikutettu vahinkoon, tai jos muu vahingon aiheuttaneeseen tekoon kuulumaton seikka on ollut vahingon syynä, voidaan vahingonkorvausta kohtuuden mukaan sovitella”. Pykälä mahdollistaa vahingonkorvauksen sovittelun nollaan, jos vahingonkärsijän myötävaikutus on tarpeeksi suurta. Urheiluun käännettynä vahingonkärsineen myötävaikutusta voidaan arvioida ensinnäkin urheiluun osallistumisena tai urheilun sisällä tapahtuvasta tilannekohtaisesta menettelystä.

Vahingonkärsijän myötävaikutuksena käsitetään myös ajatus tietoisesta riskinotosta, jota oikeuskirjallisuudessa kutsutaan myös vaaraan antautumiseksi³². Mika Hemmo esittelee vahingonkorvausoikeuden perusteoksessaan tietoisien riskinoton niin, että sen korvausvelvollisuuden poistava vaikutus voidaan sitoa siihen, että vahingonaiheuttajan menettely pysyy tiettyjen sääntöjen puitteissa³³. Tämä ajattelumalli istuu urheilun kontekstiin, sillä ”tiedyt säännöt” voidaan rajata pelin hengen mukaiseen toimintaan ja kanssapelaajille asetettuihin käyttäytymisodotuksiin. Lisäyksenä vahingonkärsijän myötävaikutuksiin on provokaatio, ja sen vaikutus korvausvelvollisuuden arvioinnissa tai sen sovittelussa. Malli tulee rikosoikeudesta, jossa provokaatiolla on merkitystä rangaistuksen mittaamisen yhteydessä. Raja provosoinnin merkitykselle on asetettu rikosoikeudellisesti korkealle, mutta

³² Mikkonen 2001, s. 29.

³³ Hemmo 2005, s. 216.

on kuitenkin johdettavissa, että provokaatiolle voi antaa merkitystä myös vahingonkorvausta soviteltaessa³⁴. Urheilu sisältää sanallista provokaatiota ja muita provokaatioksi tulkittavia tekoja, mutta ottaen huomioon provokaation voimakkuudelle asetetut korkeat vaatimukset katson, että provokaation vetoamisen tosiasiallinen vaikutus vahingonkorvausta alentavana tekijänä on pieni. Urheilun erityispiirteet tulkitsen myös niin, että provokaation siedolle asettuu pelitapahtuman yhteydessä vielä korkeampi rima.

³⁴ Hahto katsoo, että väkivaltarikosten kohdalla uhrin harjoittamaa suullista provosointia tai vastaavaa muuten kuin voimakeinoin tapahtuvaa provosointia ei juurikaan voida pitää vastuuta supistavana myötävaikutuksena (Hahto 2004).

4 Pelin henki tuottamusarvioinnissa

4.1 Pelin henki käsitteenä

Pelin henki on käsitteenä hieman hankala sen dynaamisen luonteen takia. Mikkonen esittää pelin henki käsitteen onnistuneesti objektiivisten odotusten mallina³⁵. Mikkonen katsoo pelin hengen muodostuvan urheilijoiden asettamista käyttäytymisodotuksista kanssaurheilijoilleen. Pelin henki ei lähtökohtaisesti muodostu yksittäisen urheilijan odotuksista, vaan objektiivisluontoisesti yleisemmällä tasolla. Vahingonkorvausoikeudellisesti pelin hengen mukainen menettely luo ns. lisäalueen yleisen- ja urheilunormiston avulla määritetylle käyttäytymisstandardille, joka tuo vahingontekijälle suojaa korvausvastuulta. Urheilusuoritukseen kuuluvat menettelyt, jotka pysyvät pelin hengen mukaisen standardin sisällä, ovat suojattuja vahingonkorvausoikeudelliselta vastuulta³⁶.

Vaikka pelin henki käsite on määriteltävissä, sen vaikeaselkoisuus perustuu sen sisällön eroavaisuuksiin. Pelin hengelle ei voi asettaa lajikohtaisuutta koska sen sisältöön vaikuttaa myös mm. sarjataso, pelitilanne, paikka, osallistuvat henkilöt sekä muut olosuhteet. Vastuu pelin hengen tietoisuudesta on asetettu urheilijalle itselleen, joka huomioidaan sekä vahingonaiheuttajan että vahingonkärsijän roolissa. Mikkonen katsoo, että tämä vastuunsiirto on hyväksyttävää, koska urheilijalla tulee olla lajinsa erityistietojen puitteissa ymmärrys harjoittamansa lajin käyttäytymisstandardista sekä kulloisenkin ottelun pelin hengestä³⁷. Katson tämän ymmärrettäväksi ammatti- ja kilpailusarjoissa, mutta harrastetoiminnassa ja ei-organisoidussa urheilussa pelin henki voi olla hankalemmin hahmotettavissa, jolloin voi olla kohtuutonta asettaa urheilijoille vastuu pelin hengen oikeasuhtaisesta arvioinnista. Katson huomionarvoiseksi sen, että vastuu pelin hengen tietoisuudesta ei näyttäydy vain vahingonaiheuttajan menettelyä arvioitaessa. Vahingonkärsijän vastuuta olla tietoinen pelin hengestä voidaan arvioida korvausvastuuta rajoittavana tai sen kokonaan poistavana tekijänä, vahingonkorvauslain 6:1 §:n perusteella (vahingonkärsineen myötävaikutus).

³⁵ Mikkonen 2001, s. 27.

³⁶ Myös rikosoikeudellinen vastuun raja urheilussa on oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä usein vedetty pelin hengen vastaisiin tekoihin (Peukunen 2012, s. 87 ja Nuutila 1999).

³⁷ Mikkonen 2001, s. 27.

4.2 Pelin hengen määrittäminen käytännössä

Korkeimman oikeuden voidaan katsoa ottaneen kantaa pelin hengen vastaiseen toimintaan ratkaisussa KKO:1994:1:

Kauppaoppilaitoksen poika- ja tyttöoppilaat olivat liikuntatunnilla pelanneet yhteisesti jalkapalloa sisätiloissa, pelivälineenä oli käytetty lentopalloa. Vahingonkärsijä A oli vapaapotkutilanteessa saanut pallon silmänsä, josta oli seurannut pysyvä vammautuminen. A oli asettunut vapaapotkutilanteessa muuriin, kolmen metrin päähän pallosta, ja vahingonaiheuttaja B oli ”reilunlaisella potkulla” osunut häntä silmään. Korkein oikeus velvoitti B:n suorittamaan A:lle korvausta kivusta ja särystä, sillä vapaapotku oli ollut ”pelin luonteeseen ja olosuhteisiin nähden liian voimakas”. Korkein oikeus katsoi B:n aiheuttaneen silmävamman tuottamuksellaan, mutta itse korvausta soviteltiin, koska A:n katsottiin omalla menettelyllään myötävaikuttaneensa vahinkoon.

Korkeimman oikeuden ratkaisusta on luettavissa pelin henkeen liittyvää tulkintaa. Jaan ne tässä kolmeen eri tulokulmaan:

- 1) Paikka ja tapahtuma: Tapahtuman olosuhteista korkein oikeus totesi, että ne lisäsivät vahingoittumisriskiä. Jalkapalloa pelattiin sisällä, liian pienellä kentällä, ja pelaamiseen käytettiin lentopalloa, joka on liian kevyt jalkapallon pelaamiseen. Olosuhteiden arvioinnin voidaan tulkita vaikuttaneen myös pelin hengen määrittämiseen, jossa sopimattomat olosuhteet luovat normaalia varovaisemman käyttäytymisveloitteen jalkapallopeliin osallistuville. Lisäksi kyseessä oli liikuntatunti, joten tasoerot ovat oppilaiden välillä varmuudella suuria. Liikuntatunnilla ei voi odottaa osallistujien tietoisuutta lajiin liittyvistä riskitilanteista, mikä korostaa kevyempää pelaamista. Vaatimus kevyemmälle pelille tarkoittaa, että kontaktipelaaminen, vaaratilanteita aiheuttava vauhti ja liian kovat potkut ylittävät pelin hengen mukaisen menettelyn. Liikuntatunnin luonteesta voidaan mainita vielä se, että tunnit ovat lähtökohtaisesti oppilaille pakollisia. Pakollisuuden takia liikuntatunneilla aiheutuneisiin vahinkoihin on hankalampaa sovittaa oppia vahingonkärsijän suostumuksesta vahinkorisktiin³⁸. Oppilaan voidaan tulkita antavan huomattavasti kapeamman suostumuksen vahinkoriskiin ryhtyessään liikuntatunnilla suoritettavaan urheiluun. Tämä asettaa tietyt pelilliset menettelyt entistä herkemmin pelin hengen vastaisiksi.
- 2) Osallistujat: Jalkapallopelin osallistujat olivat sekä tyttöjä että poikia, jonka takia KKO totesi, että peliä oli tullut pelata ”niin sanottujen pehmeiden sääntöjen mukaisesti eli kevyesti ja leikkisästi”. Tämä on suora kanta pelin hengen määrittelyyn. Pehmeitä sääntöjä korosti myös vahingonkärsijä A:n ja vahingonaiheuttaja B:n suuri kokoero, A oli 158 senttimetriä pitkä ja painoi 47 kiloa, kun taas B oli 187 senttimetriä ja painoi 80 kiloa. Lisäksi osallistujien täysi ikäisyys tukee näkemystä, jonka mukaan

³⁸ Mikkonen 2001, s. 22.

urheiluun osallistuville voidaan siirtää riski siitä, että he ymmärtävät pelin hengen mukaisen toiminnan oikein³⁹. Näen, että ikä ja kypsyystaso korottavat henkilön vastuuta olla tietoinen pelille sopivasta käyttäytymisstandardista.

- 3) Urheilullinen menettely ja ylikova pelaaminen: Korkein oikeus siis kommentoi vahingonaiheuttajan menettelyä, ottaen samalla kantaa pelin henkeen, todeten B:n potkun olleen ”pelin luonteeseen ja olosuhteisiin nähden liian voimakas”. KKO huomioi, että B ei menettelyllään rikkonut jalkapallosääntöjä, mutta pallon nouseminen vapaapotkutilanteessa A:n kasvoihin on täytynyt olla B:n ennalta varottavissa. Kolmas toteamus koski tarkoitusta pelata ”pehmeiden sääntöjen mukaan, kevyesti ja leikkisästi”. Tulkinnoista on johdettavissa ajatus ylikovasta pelaamisesta. Ajatus istuu toimivasti ei-organisoiutuun urheiluun, jossa ei ole ammattuurheiluun verrattavaa vauhtia tai aggressiivisuutta, joten korvausvelvollisuus on hyväksyttävää asettaa pelitilanteeseen sopimattomasta menettelystä. Ylikovalla pelaamisella tarkoitetaan urheilusääntöjen mukaista toimintaa, joka ylittää pelin hengen mukaisen toiminnan kyseisessä urheilutilanteessa.

KKO:1994:1 tapauksesta on mainittava, että lopullista korvausta sovitteliin, koska vahingonkärsineen oppilaan katsottiin omalla menettelyllään myötävaikuttaneen vahinkoonsa. KKO yhti raastuvanoikeuden näkemykseen, jonka mukaan korvausvelvollisuutta harkitessa oli otettava huomioon, että A itse oli osallistunut jalkapallopeliin ja mennyt vapaapotkutilanteessa kahden-kolmen metrin päähän muuriin seisomaan kasvot palloa kohden. Pallon kohoaminen kasvoihin katsottiin olevan yleisen elämäkokemuksen mukaan ennalta-arvattavissa. Korvausta tuomittiin lopulta niin, että se oli 3/5 arvioidusta kokonaismäärästä. Korvauksen sovittelua, ja tulkintaa vahingonkärsijän myötävaikutuksesta, on myös kritisoitu⁴⁰. Itse näen, että korvauksen sovittelulle oli peruste, ja vahingonkärsijän tuli olla tietoinen vapaapotkutilanteeseen liittyvästä riskistä. Katson myös, että muurin muodostaminen lähietäisyydelle liikuntatunnin jalkapallopelissä on jo itsessään myötävaikutusperuste. Mikkonen katsoo, että myötävaikutusta puoltaa tapauksen ei-organisoidun urheilun elementti, tarkoittaen, että vahingonkärsijän olisi pitänyt olla tietoinen harjaantumattoman pelaajan vapaapotkuun liittyvistä riskeistä, vaikka pelissä olikin tarkoitus noudattaa pehmeitä sääntöjä⁴¹.

³⁹ Mikkonen viittaa urheilijoiden erityistietoihin, joista syntyy tietoisuus harjoitetulle lajille ja pelille sopivasta pelin hengen mukaisesta käyttäytymisen tasosta. Liikuntatunnilla ei voida puhua samalla tavalla urheilijoiden erityistiedoista, mutta katson että periaatteena se on pienemmässä määrin johdettavissa myös alemman tasoiseen urheilutoimintaan (Mikkonen 2001, s. 27).

⁴⁰ Halila ja Norros katsovat, että vahingonkärsijän menettely ei sisältänyt varsinaista myötävaikutusta, eikä tytön osallistuminen peliin tai seisominen muurissa olisi pitänyt luoda erityistä riskiä loukkaantumislle, kunhan vahingonaiheuttaja olisi pelannut ns. pehmeiden sääntöjen mukaisesti, kuten oli tarkoitus pelata (Halila – Norros 2017, s. 489).

⁴¹ Mikkonen 2001, s. 30.

Pelin hengen muodostavaa tulkintaa on myös Ruotsin korkeimman oikeuden tapauksessa (NJA 1951 s.79), joka koski jääpallojoukkueen harjoituksissa tapahtunutta loukkaantumista. Pelaajat olivat sopineet huonon valaistuksen takia, että palloa ei tule kohottaa jäädä turvallisuuden takaamiseksi. Sovinnolla tehtiin linjaus pelin hengestä ja asetettiin käyttäytymisodotuksia peliin osallistuville pelaajille. Tapauksessa vahingonaiheuttaja A kuitenkin löi palloa siten, että pallo nousi kanssapelaajaa silmää, aiheuttaen sokeutumisen. A:lta vaadittiin vahingonkorvauksia, jotka korkein oikeus kuitenkin hylkäsi, koska ei ollut näyttöä siitä, että A olisi ollut tietoinen erityissäännöistä. Tapauksesta on kuitenkin johdettavissa, että lajin normaaleista säännöistä on mahdollista tehdä poikkeuksia, niin että ne muodostavat uuden linjan pelin hengestä, ja sitä kautta vahingonkorvausoikeudellisesta vastuusta. Tulee vain pystyä osoittamaan peliin osallistuvien tietoisuus sovitusta erityissäännöistä.

4.3 Pelin hengen oikeudellinen perusta

Pelin henki muodostuu objektiivisesta käsityksestä siitä, minkälaiset urheilulliset otteet ovat kulloisessakin ottelussa ja tilanteessa luonteen omaisia. Objektiivisuus tarkoittaa pelin hengen ja käyttäytymisstandardin muodostumisessa sitä, että arviointia muovaavat seikat ovat pääsääntöisesti ryhmää eikä yksilöä koskevia⁴². Oikeudellinen pohja pelin henki käsitteen sitovuudelle on hahmotettavissa tapaoikeuden kautta, jossa tietyille viiteryhmän käyttäytymiselle annetaan velvoittava luonne⁴³. Tapaoikeuden, eli maan tavan, merkityksestä oikeuslähteenä on kuitenkin hyvin eriäviä mielipiteitä ja viimeaikainen kehitys on heikentänyt sen asemaa oikeuslähteenä. Vuonna 2020 kumottiin oikeudenkäymiskaaren 1:1 §, joka antoi lainsäädännöllisen pohjan maan tavalle. Kumoaminen kuvasi kansallisen yhteiskunnan yleistä oikeudellistumista sekä oikeuspositivistista kehitystä⁴⁴. Katson, että vaikka pelin henki käsitteen perustan voidaankin katsoa olevan tapaoikeudessa, tällä hetkellä sen käytännön velvoittavuus perustuu oikeuskäytäntöön ja oikeuskirjallisuuteen.

⁴² Hahto 2008, s. 76.

⁴³ Klami 1986, s. 58. Klamin ajatus tapaoikeuden velvoittavuuden perustumisesta argumentaatioon tietyn viiteryhmän käyttäytymismallien velvoittavuudesta.

⁴⁴ Nuotio 2020, s. 1244. Nuotion mukaan OK:n 1:1 §:n kumoamisesta on mahdollista tehdä tulkinta, että maan tapa joutaa normatiivisena oikeuslähteenä historian romukoppaan.

5 Johtopäätökset ja yhteenveto

5.1 Rajapinta korvausvastuun syntymiseen

5.1.1 Vertailu rikosoikeudellisen vastuuseen urheilussa

Lähtökohta rikosoikeudelliseen vastuuseen urheilussa on sama kuin vahingonkorvausoikeudessa, urheilijat vastaavat urheilun aikaisesta menettelystään myös rikosoikeudellisesti. Myös vastuun arvioinnissa vaikuttavat samat seikat: urheilijoiden menettely, vastuun poistavat tekijät sekä pelin hengen mukainen käyttäytymisstandardi. Eroavaisuutta on vastuun syntymisen rajanvedossa, jossa rikosoikeudellisen vastuun syntyminen on asetettu korkeammalle. Mikkonen toteaa, että vahingonkorvausvelvollisuus syntyy aina kun rikosoikeudellinen vastuu on todettu, mutta ei toisinpäin⁴⁵. Tässä huomioiden kuitenkin, että vahingonkorvausvelvollisuus edellyttää aina myös korvauskelpoisen vahingon syntymistä⁴⁶.

Rikosvastuuseen kuuluu tahallisuuden periaate, tuottamuksellisesta teosta rangaistaan vain, kun siitä on säädetty rikoksen tunnusmerkistössä⁴⁷. Urheilun kannalta oleellisia tuottamuksellisesti rangaistavia rikosnimikkeitä ovat vammantuottamus ja kuolemantuottamus. Oikeuskirjallisuuden johtava kanta on, että rikosoikeudellinen tuottamus vaatii tuomitsemiseen selvempää huolimattomuutta verrattuna vahingonkorvausoikeudelliseen tuottamusvastuuseen⁴⁸. Tuottamusarvioinnissa ero näkyy esimerkiksi siinä, että urheilun sisäisten sääntönormien noudattaminen on katsottu säännönmukaisesti poistavan rikosvastuun, vaikka vahinkoa olisi aiheutunut⁴⁹. Tämä ero huomataan aikaisemmin käsitellyssä ratkaisussa KKO:1994:1, jossa vahingonaiheuttaja ei ollut menetellyt urheilusääntöjen vastaisesti, mutta hänet tuomittiin siitä huolimatta vahingonkorvausvelvolliseksi⁵⁰.

⁴⁵ Mikkonen 2001, s. 50.

⁴⁶ Hemmo 2005, s. 11.

⁴⁷ Hyttinen – Tapani – Tolvanen 2019, s. 263.

⁴⁸ Nuutila 1996, s. 329.

⁴⁹ Halila – Norros 2017, s. 564.

⁵⁰ Katso s. 14.

5.1.2 Ylikova pelaaminen ja ylikovat suoritukset

Urheiluun kuuluu siis menettelyllinen välialue, joka tuottaa vahingonkorvausoikeudellisen velvoitteen, mutta ei synnytä rikosoikeudellista vastuuta. Katson, että tämä välialue sisältää urheilulliset otteet, jotka ylittävät pelin hengen mukaisen toiminnan rajan, mutta ovat urheilusääntöjen puitteissa hyväksyttäviä. Kutsun tälle välialueelle sijoittuvia tekoja ylikoviksi suorituksiksi tai ylikovaksi pelaamiseksi. Ylikova pelaaminen korvausvelvollisuuden perusteena sopii ei-organisoituun urheiluun, jossa sattuneet vahingot ovat usein sopimattoman voimankäytön tai aggressiivisuuden seuraus.

Määrittelen korvausvelvollisuuden rajapinnan niin, että hyväksyttävät menettelyt, jotka eivät luo korvausvelvollisuutta, mutta ovat lähimpänä korvausvelvollisuuden rajaa, ovat urheilusääntöjen vastaiset teot, jotka ovat pelin hengen mukaisia. Kun tämä raja ylitetään, ja korvausvelvollisuus aktualisoituu, siirrytään ns. välialueelle, jonka alarajalla on urheilusääntöjen mukaiset teot, jotka ylittävät pelin hengen mukaisen käyttäytymisen (ylikovat suoritukset). Asteittain seuraavaksi moitittavin teko on ylikovat suoritukset (pelin hengen vastaiset), jossa rikotaan samalla lajisääntöjä. Nämä menettelyt sijoittuvat joko ns. välialueen ylärajalle, tai ylittävät rajan ollen siten rikosvastuun alaisia. Tarkempi sijoittuminen riippuu menettelyn sisällöstä, mutta korvausvelvollisuus varmuudella syntyy.

Urheilukirjallisuudessa on myös eriäviä mielipiteitä korvausvastuun rajapinnoista urheilussa. Olli Rauste on esittänyt kannan, jonka mukaan urheilijan ei tulisi koskaan joutua korvausvastuuseen urheilusääntöjen mukaisen teon perusteella aiheuttamastaan vahingosta⁵¹. Tämä kanta asettaa korkeimman oikeuden ratkaisun KKO:1994:1 tulkinnallisesti vanhentuneeksi, sillä tässä tapauksessa vahingonaiheuttaja menetteli urheilusääntöjen puitteissa.

5.2 Yhteenveto

Korvausvelvollisuus määrittyy urheilussa moninaisten tekijöiden kautta, mutta katson, että tuottamusarviointi sisältää kuitenkin koko urheilukenttää koskevaa yhtenäisyyttä. Tuottamusarvioinnin voidaan yleisesti katsoa pohjautuvan urheilumaailmassa pelin hengen

⁵¹ Rauste 1997, s. 820.

kautta tulkittavaksi, joka tarkoittaa, että tuottamusperusteen arviointi suoritetaan samojen pohjaseikkojen perusteella riippumatta lajista taikka sarjatasosta. Käsite pelin hengestä pysyy edelleen dynaamisena ja sen tosiasiallinen määrittäminen hyvin tapauskohtaisena, mutta tekijät sen määrittämisessä ovat samat urheilutapahtumien moninaisuudesta riippumatta. Pelin hengen määrittämisen päätekijöiksi voidaan asettaa sarjataso, osallistujat, säännöt ja olosuhteet.

Urheiluvahinkojen tuottamusarvioinnissa haastavuus asettuu juuri rajatapauksien tulkintaan. Tämä on toisaalta luonnollista, eikä erota urheiluvahinkoja muista vahinkotyypeistä, sillä tuottamuksen syntymiselle on myös muiden vahinkotyyppien kohdalla vaikea asettaa yleistä oikeudellista alarajaa. Pelin hengen arviointi korostuu juuri rajatapauksien tulkinnassa, sillä se mahdollistaa yksityiskohtaisiin tekijöihin pureutumisen. Pelin hengen merkitystä ei tule kuitenkaan ylikorostaa, sillä lähtökohta sen roolille on olla tukemassa normiperusteista arviointia. Kun kyse ei ole rajatapauksesta, peruste urheiluvahinkojen korvausvelvollisuudelle luodaan pääasiassa normipohjaisesti lainsäädännöstä tai lajisäännöistä.

Urheiluvahinkojen kirjavuus tuottaa tiettyjä haasteita korvausoikeudellisessa arvioinnissa, mutta on hyvä huomata, että urheiluvahinkoja voidaan peruslähtökohdiltaan arvioida samoin perustein koko urheilumaailmassa. Katson, että oikeuskirjallisuudessa tuottamusarviointia tukevaa aineistoa on hyvin, mutta tulkinnallista selkeyttä lisäisi korkeimman oikeuden ennakkoratkaisut. Toivon mukaan korkein oikeus saa tulevaisuudessa ratkaistavakseen tapauksia, joilla on mahdollista luoda vahvempaa oikeudellista perustaa, sekä yleisesti ohjaavaa tulkintaa, tuottamusarvioinnille urheilussa.

